

پس از ۱۷اردیبهشت ۱۳۹۶ و سفر محمدجواد ظریف به افغانستان تحت حاکمیت جمهوری امریکایی محمد اشرف غنی تا ۷ بهمن ۱۴۰۳، هیچ وزیر امور خارجه دیگری از ایران به کابل سفر نکرده بود. این طلسم هفت ساله در شرایط بسیار حساس، مهم و پیچیده منطقه، همزمان با به قدرت رسیدن دونالد ترامپ و برنامه‌های احتمالی و پر آشوب او از سوی سیدعباس عراقچی شکسته شد. به همین خاطر، از دید هر دو طرف ایرانی و افغانستانی این سفر ضروری بود و باید مدت‌ها قبل انجام می‌شد.

■ **اهمیت سفر عراقچی**

در بیان اهمیت این سفر، باید به این عبارت اشاره کرد: «پایانی بر گذشته، آغازی بر فصل جدید». این عنوانی است که آقای ذاکر جالبی، از مقامات ارشدوزارت امور خارجه طالبان که آقای عراقچی را در طول این سفر همراهی می‌کرد، در پایان سفر مطرح کرد و اهمیت آن را توضیح داد. او در جمع‌بندی خود خاطرنشان کرده است: این سفر با تعهدات توسعه روابط دوجانبه و گسترش همکاری‌ها به پایان رسید. باید دید تا چه حد دو طرف می‌توانند این سفر را به آغازی برای «مسیر جدید و فصل جدید» یا «مرحله جدید» مبدل کنند!

■ **تحولات سیاست خارجی ایران**

پس از پایان دوره ناتمام سیاست خارجی و دیپلماسی ایران در دولت‌شهادی‌آیت‌الله‌رئسی و همچنین وزیر امور خارجه شهید، دکتر حسین امیرعبداللهیان و روی کار آمدن دولت جدید به رهبری دکتر مسعود پزشکیان که در گرواگرم تحولات شدید خاورمیانه و ادامه جنایات و تجاوزات رژیم جنایتکار صهیونیستی با حمایت مستقیم و آشکار امریکا شکل گرفت در ماه‌های گذشته، به‌خصوص پس از حذف پست نمایندگی ویژه ریاست جمهوری ایران در امور افغانستان و برکناری کاظمی قمی چنین برداشت می‌شد که مسئله افغانستان اولویت و اهمیت خود را در سیاست خارجی کشور از دست داده‌است. اما سفر عراقچی به کابل، آن هم در شرایط حساس و ویژه افغانستان این گمانه‌زنی‌ها را باطل کرد.

در دولت گذشته با توجه به تحولات بنیادی مهم و پیچیده افغانستان، دیپلماسی در حوزه افغانستان در ایران، حداکثر در سطح نمایندگی ویژه ریاست جمهوری در امور افغانستان پیگیری و مدیریت می‌شد، اما با سفر آقای عراقچی به کابل، دولت چهاردهم

سفر عراقچی ترسیم‌کننده سطحی جدید از مناسبات است

فصل جدید ایران و افغانستان در دوره تنش‌زایی ترامپ

و همچنین سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران ایرانی در افغانستان و عقب‌نماندن از دیگر رقبای خارجی، به‌ویژه چین، ترکیه، روسیه و… می‌تواند اجرایی شود.

■ **ارزبایی دوره کاظمی قمی**

در دوره مدیریت کاظمی قمی بر دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در افغانستان، الحق و الانصاف تلاش‌های بسیاری، به‌خصوص در حوزه اقتصادی و حل مشکلات و چالش‌های

در کشور، به‌ویژه مسئله حقایه ایران، صورت گرفت. در این دوره شاهد سفر وزرای اقتصادی دولت سیزدهم، همچون وزرای نیرو و جهاد کشاورزی به افغانستان، سفر مهم معاون اقتصادی نخست‌وزیر طالبان و سفرهای متعدد دیگر وزرا و مقامات ارشد حکومت سرپرست افغانستان به ایران بودیم، اما در یک ارزبایی کلی، این تلاش‌ها در هر دو کشور آنطور که باید به ثمر نشتست. در نهایت، و اخیر این دوره، شاهد سرودی روابط و توافق در بحث سرکنسولگری افغانستان در مشهد، شاهد تنش در روابط دوجانبه بودیم.

به دنبال اینن تنش، نمایندگان طالبان در

نشست گروه تماس منطقه‌ای افغانستان در تهران شرکت نکردند وبیشتر به سمت‌نشست دوحه، سازمان ملل و امریکا متمایل شدند، اما زمانی که‌از امریکا آبی گرم نشد، به دنبال تلاش‌هایی که‌از سوی ایران برای عادی‌سازی روابط با حل مسئله سرکنسولگری مشهد صورت گرفت، روابط به حالت عادی برگشت. با این وجود بعد از این قضیه، شاهد تحولی جدی و پیشرفت در روابط دو کشور نبودیم.

■ **چالش‌های روابط ۲۰جانبه**

از سوی دیگر، روابط دو کشور تا قبل از سفر آقای عراقچی به کابل، به‌شدت تحت تأثیر فضای‌سازی‌های منفی، مسئله مهاجرین در ایران و ایران‌هراسی در افغانستان بود که به موتور جنگی رژیم‌صهیونیستی به دنبال قهرمانی‌های مبارزان فلسطینی، لبنانی و همچنین تلاش برای فروکش کردن جنگ اوکراین، امریکا و ترامپ قطعاً برنامه‌های جدید و خطرناکی برای منطقه داشت. هماهنگی، همکاری و همدستی دو کشور می‌تواند در راستای خنثی کردن توطئه‌های احتمالی بسیار مؤثر و کارساز باشد.

میخ ترامپ بر تابوت انرژی‌های تجدیدپذیر

■ **انرژی: اهرم ژئوپلیتیکی در رقابت با چین**

ترامپ همچون اغلب موضوعات سیاست خارجی امریکا در حوزه انرژی نیز در فکر به دست آوردن اهرم‌های ژئوپلیتیکی از طریق افزایش صادرات نفت و گاز، امکان رشد اقتصادی بالاتر و تقویت امنیت انرژی متحدها و شرکای اصلی در رقابت با چین است. اندیشکده شورای آتلانتیک در گزارشی در این ارتباط معتقد است که میراث ترامپ احتمالاً با رقابت ژئوپلیتیکی با چین تعریف می‌شود و انرژی در سه حوزه صادرات انرژی ایالات متحده، هوش مصنوعی و باتری‌های پیشرفته نقش کلیدی ایفا خواهند کرد. سیاست‌های ترامپ با افزایش تولید انرژی‌های فسیلی، بر افزایش صادرات متمرکز است و تقریباً دو برابرشدن ظرفیت صادرات LNG ایالات متحده تا سال ۲۰۲۸، روابط پیچیده‌ای را با چین به عنوان بزرگ‌ترین واردکننده LNG در جهان رقم خواهد کرد.

هوش مصنوعی نیز ممکن است عمل شکل‌دهی به رقابت امریکا و چین باشد. هوش مصنوعی به مراکز داده با انرژی الکتریکی نیاز دارد، اما

شبکه قدیمی ایالات متحده به دلیل افزایش تقاضا تحت فشار است. در اینجا توانایی ترامپ برای اصلاح سیاست انتقال و تضمین یک ترکیب انرژی متنوع و کم‌هزینه تعیین می‌کند که آیا ایالات متحده برق کافی برای رقابت با چین در هوش مصنوعی دارد یا خیر. در درجه بعدی باتری‌های پیشرفته نیز از نظر تجاری و کاربردهای نظامسی قابل توجهی که در سیستم‌های بدون سرتشین، زیر دریایی‌ها و سیستم‌های جنگ الکترونیکی دارند، از اهمیت برخوردارند. برای مثال نتانگون اخیراً سازماندهی CATL، به دلیل همکاری احتمالی با نیروی دریایی چین در مورد زیر دریایی‌های لیتیم-یونی به عنوان یک شرکت نظامی چینی معرفی کرد. به نظر می‌رسد سیاست انرژی ترامپ تا حد زیادی بر توانایی امریکا برای پیشی گرفتن از چین در باتری‌های پیشرفته تأثیر گذار خواهد بود.

کنکاش

مناسبات تهران–مسقط

بیرون از تابع الگوی مناسبات ایرانی–عربی

■ **امیر محمدی**

روابط ایران و عمان در سال‌های اخیر کمتر از قاعده کلی روابط با اعضای شورای همکاری خلیج فارس تبعیت کرده، به گونه‌ای که این رابطه حتی در اوج قطب‌بندی منطقه‌ای همچنان حفظ شده است. در این چارچوب از آنجا اهمیت دیپلماسی و ارتباطات بین‌الملل و نقش تعیین‌کننده در آن حیات هر کشور در جهان امروز دو چندان شده است. تحقق این مهم یعنی ار ثبات موفق با دیگر کشورها بالاخص برای ایران به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی خود اهمیت راهبردی دارد. جدیدترین تحول در روابط ایران و برگزاری بیست و یکمین اجلاس همکاری‌های مشترک دو کشور بود که به‌طور مشخص سه دستور کار مورد موافقت طرفین قرار گرفت؛ تجارت ترجیحی و حذف تعرفه‌ها بین دو کشور، حمایت از سرمایه‌گذاری‌های مشترک بین دو کشور و همکاری‌های گمرکی و اداری مابین دو طرف برای تسهیل تجارت فیما بین.

■ **روابط اقتصادی ایران و عمان**

روابط اقتصادی و تجاری ایران و عمان به واسطه مشرف بودن بر دریا و برخورداری عمان از ناوگان تجاری دریایی همواره برقرار بوده است. این ناوگان تجاری دریایی سبب شده که بازرگانان عمانی با بخش‌هایی از شرق آفریقا و سواحل شبه‌قاره هند و شیخ‌نشین‌های خلیج فارس و نیز شهرهای ساحلی

ایران داد و ستد تجاری داشته باشند، هم‌اکنون علاوه بر سفارت سلطنت عمان در تهران، دفتر بازرگانی پادشاهی عمان در بندرعباس به عنوان رابط تجاری آن کشور با ایران فعالیت دارد. هر چند روابط اقتصادی ایران و عمان از رشد و توسعه متوازن

با روابط سیاسی برخوردار نبوده، اما با امضای برخی اسناد مهم میان دو کشور، بسترهای لازم جهت بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود به منظور ارتقای سطح همکاری‌های اقتصادی فراهم شده‌است. برخی از این اسناد عبارت‌ند از موافقتنامه بازرگانی که قانون آن در دی ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، موافقتنامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری متقابل، موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف، موافقتنامه کشتیرانی بازرگانی، موافقتنامه همکاری حمل‌ونقل هوایی و موافقتنامه بین‌المللی تأسیس کریدور بین‌المللی ترانزیت کالا و مسافر که در اردیبهشت ۱۳۹۰ بین ایران، عمان، ازبکستان، ترکمنستان و قطر به امضا رسید همچنین یادداشت تفاهم‌های متعدد در زمینه‌های همکاری بین اتاق‌های بازرگانی دو کشور، مبادله اطلاعات فناوری، گردشگری و همکاری در زمینه منابع آب، به علاوه تشکیل کمیته‌های تخصصی در حوزه‌های نفت و گاز، صادرات اینوع کالا به عمان باشد.

در سال ۱۳۹۳ یک هیئت تجاری از عمان از بندر امام خمینی (ره) در خوزستان و منطقه آزاد تجاری

اونردود بازدید و ظرفیت‌های تجاری این مناطق

بندر برای گسترش روابط اقتصادی را بررسی کردند.

در این سفر چندین قرارداد همکاری منعقد شد و طرف عملی افزایش همکاری‌های بخش خصوصی

دو کشور تأکید کرد. ایران از ظرفیت‌های بندری بزرگی برای تأمین کالا، ترانزیت، امکان صادرات

مجدد و همچنین ایجاد بخش خصوصی بزرگ برخوردار است که همواره مورد توجه تجار عمانی قرار

داشته است. در بیستمین نشست کمیته مشترک اقتصادی دو کشور در آذر ۱۳۹۲ در تهران برای

تقویت همکاری‌های دو جانبه و تأکید بر اهمیت استفاده از ارزهای ملی در تجارت متقابل به جای

دلار، دو یادداشت تفاهم به امضا رسید. وزارت صنعت

تقویت همکاری در حوزه فناوری امضا کردند.

■ **تأثیرات حذف تعرفه‌های تجاری**

توسعه تجارت با کشورهای همسایه یکی از برنامه‌های مهمی است که دولت ایران در سال‌های اخیر دنبال کرده است. کمیسیون مشترک اقتصادی بین دو کشور نیز به عنوان رکن اصلی توسعه همکاری‌های اقتصادی در حدود سه دهه اخیر تا بهمن ۱۴۰۳ با برگزاری ۱۲۱ اجلاس موفق به ارائه راهکارهای لازم برای توسعه روابط تجاری و اقتصادی دو کشور شده است. توافق اخیر در زمینه تجارت ترجیحی، همکاری گمرکی و سرمایه‌گذاری تأثیرات مثبتی بر روابط ایران و عمان خواهد داشت. حذف تعرفه‌ها و انجام تجارت آزاد بین دو کشور می‌تواند منجر به تقویت روابط اقتصادی، افزایش حجم تجارت، ایجاد فضای امن‌تر برای رشد تجارت، تنوع بخشیدن به کالاهای صادراتی طرفین، تقویت رقابت بیشتر بین بخش‌های مختلف تجاری دو کشور و مرتفع ساختن موانع تجاری روبه‌روی دو کشور همراه باشد.

در حال حاضر در زمینه همکاری‌های بندری، شیلات، کشاورزی و اجرای مشترک پروژه‌های صنعتی کلیدی با عمان از جمله احداث شهرک صنعتی، ایجاد نیروگاه و همکاری در پروژه‌های حمل‌ونقل دریایی، همکاری انرژی و توسعه میادین گازی ایران هستند. بررنگ در ایجاد زیر ساخت‌های بانکی، مشارکت در پروژه‌های انرژی و توسعه میادین گازی ایران هستند. هدف‌گذاری اقتصادی ایران و عمان در حال حاضر بر افزایش حجم تجارت، ایجاد تسهیلات گمرکی و تسهیل تجارت، بهبود حمل و نقل دریایی، استفاده از کریدور ایران به عنوان هاب حمل محصولات کشاورزی و عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا به بازارهای عمان و معرفی توانمندی‌های دو کشور برای افزایش تجارت از دستاوردهای این نشست در مسقط تأکید دارد. به نظر می‌رسد که ترتیباتی همچون حذف تعرفه‌ها و تجارت ترجیحی بین دو کشور در کنار عوامل ثابتهی همچون نزدیکی جغرافیایی، روابط تاریخی و همسایگی قوی بین دو کشور، شرایط را برای تقویت تجارت فراهم می‌کند.

همکاری‌های علمی، امنیتی – سیاسی، گردشگری، فرهنگی و کمیته پیگیری اجلاس‌های کمسیون مشترک بین دو کشور حاکی از وجود اراده قاطع مقامات عالیه دو کشور، برای گسترش روابط در سطح مختلف است.

با وجود ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها جهت اجرای طرح‌های مشترک اقتصادی به ویژه در صنعت نفت و پتروشیمی، با این حال طرح‌هایی همچون سرمایه‌گذاری مشترک برای توسعه میدان گازی کیش، طرح صادرات گاز طبیعی ایران به عمان، بهره‌برداری از حوزه مشترک گازی هنگام – بخاء واقع در تنگه هرمز، طرح سرمایه‌گذاری مشترک و صنایع پتروشیمی و طرح مشترک تولید اوره اونیکاب به دلیل نرسیدن به توافق نهایی روی قیمت صادراتی گاز خوراک از ایران به عمان این قیمت معلق مانده است. به‌رغم این، تعدادی پروژه‌های توسعه‌ای از سوی پیمانکاران ایرانی در عمان اجرا شده است که از جمله آنها پروژه احداث نیروگاه ۳۰ مگاواتی از سوی شرکت مینا در منطقه صنعتی ریسوت استان ظفار، پروژه احداث نیروگاه ۵۰ مگاواتی از سوی شرکت ایرانی هیردان در مسقط، پروژه راه‌سازی در استان مسندم از سوی شرکت کیسون، مسائل از سوی شرکت راه و ساختمان ۱۱۵، پروژه راه‌سازی در استان مسندم از سوی شرکت کیسون، پروژه ساخت بندر صیادی سوویق از سوی شرکت مهندسی ایرانی، پروژه انتقال آب قصر سلطان در منطقه قرق، انجام کاشی‌کاری قصرهای سلطان قابوس از سوی شرکت‌های ایرانی است.

حجم مبادلات بازرگانی ایران و سلطنت عمان در سال ۲۰۱۰م بیش از ۵۰۰ میلیون دلار بود که در سال ۲۰۲۲م به بیش از ۲ میلیارد دلار یعنی چهار برابر افزایش پیدا کرد. همچنین براساس گفته‌های یکی از مقامات سازمان توسعه تجارت ایران، صادرات ایران به عمان در پنج ماه اول سال ۱۴۰۳ در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته، ۳۵ درصد افزایش داشته است. عمده‌ترین محصولاتی که عمان به ایران صادر می‌کند را تنباکو نور، نمایشگرهای ویدئویی